

Ne samo Nabotov vinograd: Osvrt na upletenost društva u eksploataciju i korupciju u kontekstu Prve knjige o kraljevima 21

Ksenafu Akulli

Evandeoski teološki fakultet, Osijek

International Friendship INC., Ohio, USA

k.akulli@ifiusa.org

UDK:222.5:261.6

Pregledni članak

Primljeno: 5, 2011.

Prihvaćeno: 9, 2011.

Sažetak

Često sam slušao staru izreku: "Riba počinje smrdjeti od glave". To znači da kad se društvo počinje raspadati, sigurno je to krivnja vodstva ili vlasti. Moja je teza da to nije slučaj danas, i tvrdim da nikada nije ni bio. Upravo je društvo, tijelo ribe, koje mora preuzeti krivicu i snositi odgovornost za svoje postupke. Ovaj rad uglavnom razmatra zajednički učinak društva u partnerstvu s vodstvom na vlastito iskorištavanje i korupciju u sebi. Rad također nudi obnovljeno čitanje dobro poznatog odlomka – o Nabotovom vinogradu (1 Kr 21). Nizom analiza u radu se otkriva problem s kojim se suočavalo Nabotovo društvo, narav problema iskorištavanja i korupcije, te proširuje krivnju ne samo na vodstvo, već i na društvo koje svojevoljno slijedi kraljevske napatke za počinjenje velikoga zlodjela protiv Nabota, samoga sebe i Boga. Rad završava isticanjem da je rješenje problema u ljudskoj i božanskoj intervenciji, te pozivom na solidarnost protiv takvih sramotnih postupaka koji paraliziraju naše zajednice, društva, zemlje i svijet.

Uvod

Eugene Peterson je jednom napisao: "Osoba mora najprije biti zasićena s onim što radi svijet, da bi mogla poželjeti svijet milosti" (2000, 25). Istina je da su mnogi od nas zadovoljni s realnošću. Neki od nas misle kako je život težak, te da će biti nepravde i patnje s razlogom ili bez njega. Nekima čak postaje normalno

prihvatiti realnost, biti tih i pasivan. Nemamo moć suprotstaviti se, kažemo, no zanemarujemo naslijede Martina Luthera Kinga Jr, Rose Parks, Gandhija, Majke Tereze i mnogih drugih, koji su imali hrabrosti reći: "Dosta je!" Zaboravljamo da su i njima nedostajali resursi kao i nama, no svejedno su odlučili djelovati i suočiti se sa svojim mučnim situacijama. Ako ne učimo iz povijesti, nastavit ćemo ponavljati ružnu povijest. Zaboravljena priča o Nabotovu vinogradu od davnina poziva na pravdu. Ona viče: "Dosta je!" Mora se nešto učiniti.

Mnogi komentari napisani su uz tekst iz *Prve knjige o kraljevima* 21, koje sam naveo u ovom proučavanju, no mnogi su od njih zanemarili bitan element te priče, a to je "društvo". Svrha ovoga članka je staviti pripovijetku u današnju perspektivu, uzimajući u obzir njezine društvene implikacije. To sam učinio istraživanjem 1 Kr 21,1-16 uz pomoć različitih metodologija kako bih stvorio slagalicu i ponudio bolje razumijevanje pripovijetke. Budući da jedna metoda vodi drugoj, i budući da se one nadopunjavaju, zajedno će otkriti problem i njegovu narav, te otkriti odgovorne pojedince. Poduzevši to, pronašao sam odgovor na pitanje: Govori li *Prva knjiga o kraljevima* 21 samo o Nabotovom vinogradu?

Metodologija

Prije tumačenja teksta i primjene, mora se nešto reći o metodologiji. U ovoj sam studiji koristio nekoliko različitih metoda, ne sa svrhom uspoređivanja (kao što to čini Walsh¹), već sa svrhom konstruiranja značenja teksta razmatranjem iz različitih perspektiva. Iako ću koristiti Walshov rad u ovom proučavanju, nisam se ograničio samo na njegovu metodologiju, već sam pokušao uključiti i mišljenja drugih kao što je Brueggemannova doslovna metodologija svjedočanstva (1997, 224-228), njegov sociološki pristup (1994), i doslovni humanistički pristup tekstu Marca Shoffrena (1999). Korištenjem nekoliko različitih metodologija čitatelj će moći sastaviti tumačenje zapisa koje je vjerno izvorniku. Ne tvrdim da sam uspio prenijeti izvorno značenje, jer u ovoj priči postoje sporni elementi,² no

1 Jerome Walsh si je postavio zadatak da čita tekst i koristi različite metode sa svrhom uspoređivanja onoga što je otkrio. Za više o tome vidi u Jerome T. Walsh, "Methods and Meanings: Multiple Studies of 1 Kings 21". *Journal of Biblical Literature* 111, no. 2 (June 1, 1992): 193-211. *ATLA Religion Database with ATLASerials*, EBSCOhost (posjet ožujak 4. 2011).

2 Tijekom povijesti starozavjetna je teologija tumačila tekst s različitih stajališta, no unatoč svemu, znanstvenici nisu mogli riješiti sva pitanja. Ukazat ću samo na jedno. Znanstvenici raspravljaju o razlogu zašto je kralj mogao preuzeti vinograd poslije smrti legalnoga vlasnika. Neki kažu da je po smrti vlasnika koji nije imao potomstvo njegovo vlasništvo pripadalo kralju; drugi kažu da je vlasništvo zločinaca koji su bili pogubljeni pripadalo kralju. Za više o tome vidi Jerome T. Walsh (1992, 194).

ponudio sam svjež i novi pristup kao što će biti očito u nastavku. Moja se analiza slaže kao slagalica kako bi ponudila logično i potpunije razumijevanje odlomka. *Sintagmatska analiza* (*Syntagmatic Analysis*) dotiče problem i daje čitatelju pregled glavnih pitanja, *humanistička obrazovna analiza* (*Humanistic Educational Analysis*) istražuje narav problema i onih koji su obuhvaćeni njime, dok *stilistička analiza* (*Stylistic Analysis*) proširuje krug pojedinaca koji su upleteni u ovu raspravu.

Kratki pregled

Tekst *Prve knjige o kraljevima* 21,1-16 je klasična i važna priča o sukobu i pravdi. To je nezaobilazno štivo za svakoga koji se bavi pitanjem pravde, kaže Rice (1991, 175). Priča započinje s predstavljanjem kralja Ahaba i Nabota. Pripovijetka se razvija oko Nabotova vinograda i kraljeve želje za kupnjom tog vinograda kako bi proširio vrt oko svoje palače (r. 2). Kralj daje Nabotu dobru ponudu, koju Nabot odbija na temelju rodovskog nasljeđa (r. 3) o čemu će nadalje biti više riječi. Navedena palača nije u Samariji, već u istom području gdje i vinograd, kao što potvrđuju Walsh (1996, 317-8) i Nelson (1973, 138). Kralj nije uspio postići dogovor. Odbijen i ljut, vraća se natrag u svoju glavnu palaču u Samariji gdje odbija jesti i promišlja. Nije mogao prikriti nemir (r. 4) zbog čega mu je pristupila kraljica i počela razgovarati s njim (r. 5).

Ahab odgovara, no njegov odgovor nije jasan, a činjenice su izmijenjene. Iako spominje svoje pregovore s Nabotom te da mu je ponudio bolju zemlju, ne spominje da se Nabotovo odbijanje temelji na vjerskim razlozima. Walsh tvrdi da Ahabov odgovor jasno govori o karakteru kraljice. "Možda za Izabelu želja za posjedovanjem još više zemlje ne traži objašnjenje, a Ahab možda ne želi priznati svojoj kraljici kako se pognuo opravdavajući se običnom pučaninu" (Nelson, 1973, 120). Izostavljanje vjerskog razloga kao temelja Nabotova odbijanja u razgovoru s kraljicom povezano je s činjenicom da ga ona ne smatra ozbiljnim. Izabela je drukčiju promišljala o zemlji, kao što ću kasnije raspraviti.

Izabela nije bila oduševljena muževljevim odgovorom i podsjeća ga na njegov nadmoćan položaj. "Jesi li ti onaj koji kraljuje nad Izraelom! Ustani i jedi i budi dobre volje" (r. 7a). Odlučila je staviti stvari pod svoju kontrolu i riješiti ih: "Ja ću ti pribaviti vinograd Nabota Jizreelca" (r. 7b) – rekla je kralju.

Znanstvenici smatraju da je ovo prekretnica u ovoj priči. U očima kraljice, navodi James Montgomery (1951, 331), Ahab postaje samo *dječak*. Odlučuje uzeti stvari u svoje ruke i piše pismo u ime kralja te ga šalje glavarima i starješinama u Nabotovu gradu (redci 8-10) (Jones, 1984, 355). Činjenica da je društvo uključeno ima veliku važnost za ovo proučavanje. To povećava važnost javnoga mnijenja u židovskoj kulturi i povijesti. Da bih ovo istaknuo, želim ukratko uka-

zati na Isusovo raspeće u Mateju 27. Upravo je javno mnijenje, potaknuto od strane velikih svećenika, bilo razlogom raspeća Gospodina. Kad Pilat nije mogao naći ništa da bi osudio Isusa, okrenuo se množtvu i ponudio zamjenu: "Međutim, glavari svećenički i starješine nagovore svjetinu da zaište Barabu, a Isus da se pogubi" (Mt 27,20). Pilat ponovno, želeći poštedjeti Isusov život, apelira po drugi put, no oni su glasno vikali: "*Raspni ga!*" (Mt 27,22). Posljednje riječi 25. retka pojašnjavaju ovu poantu: "Sav narod nato odvrat: Krv njegova na nas i na djecu našu." Štoviše, sam Isus referira na ubojice kao na "*Jeruzalem*" (Mt 23,37) (Wright, 1992 i Storkey, 2005). Imajući na umu važnost javnog mnijenja razmotrimo intrigantne postupke kraljice.

U pismu upućenom glavarima i starješinama grada, ona je uključila upute i naredbe o poduzimanju posta i optuživanju Nabota da je hulio na Boga i na kralja (redci 9 i 10).³ Prema Ponovljenom zakonu, huljenje se smatralo najvećim prekršajem i zasluživalo je najvišu kaznu, a to je bilo pogubljenje kamenovanjem. Nadalje, ova priča iznosi dva bitna elementa: 1) činjenicu da Izabela naređuje post (vjerski obred) kako bi optužila religioznog čovjeka, i 2) glavari i starješine olako prihvaćaju plan. Plan je proveden; Nabot i njegova djeca (2 Kr 9,26),⁴ su osuđeni za huljenje i nasmrt kamenovani (redci 11-14). Ahab je sada slobodan otići u Nabotov grad i zauzeti vinograd (r. 16b).

U ovoj pripovijetki čini se da je problem riješen i da je priča dovršena, kao što zapaža Brueggemann (1994, 140), no to nije slučaj. Ima još toga. Ovo podiže pitanja: *Zašto je Bog pokušao intervenirati? Što je njemu bilo važno? Je li se radilo samo o Nabotovu vinogradu?* Ostatak ovoga rada će pokušati odgovoriti na navedena pitanja, te ponuditi argumente zbog čega je Bog morao intervenirati kroz Iliju. Prije nego što nastavimo, obratite pozornost na razumijevanje samoga teksta. Kao što sam spomenuo u odjeljku o metodologiji, ove su analize poput komadića slagalice koji se nadopunjavaju radi boljeg razumijevanja problema.

- 3 U izvorniku se ne koristi riječ prokletstvo zbog toga što nije bilo uobičajeno koristiti riječi prokletstvo i Bog u istoj rečenici. Umjesto nje upotrijebljena je riječ blagoslivljao, no znanstvenici se slažu da znači "proklinjao". Za više o tome vidi Thomas L. Brodie, "The Accusing and Stoning of Naboth (1 Kgs 21:8-13) as the component of the Stephen text (Acts 6:9-14, Acts 7:58a)." *Catholic Biblical Quarterly* 45, no. 3 (July 1, 1983): 426. *ATLA Religion Database with ATLASerials, ECSCOHost* (posjet ožujak 4. 2011). Jeruzalemska Biblija prevodi s "proklinjao si", a Šarić "hulio si" (op. prev).
- 4 Nabotova smrt se također spominje u 2 Kraljevima 9,26: 'sinoć vidjeh krv Nabotovu i krv njegovih sinova,' riječ je Jahvina. Tekst sugerira da su Nabot i njegova obitelj bili ubijeni zbog urote. Za više o ovom argumentu vidi J. R. Mcduff, *Elijah, The Prophet of Fire*, (Grand Rapids: Baker Books House, 1956), str. 236.

Sintagmatska analiza teksta

Ova analiza razmatra tekst isključivo kao priču. Aristotel je savjetovao svoga učenika da uključi urotu u svaku priču. On tvrdi da priča mora imati početak, središnji dio i kraj kako bi mogla biti nazvana pričom. Dobra priča tiče se *poteškoće* i *otklanjanja poteškoće, problema* i *otklanjanja problema* (Brueggemann, 1994, 202).

Sljedeća tablica nudi pregled postupaka koji su bili poduzeti u uroti o kojoj raspravljamo kako bismo razradili problem, usredotočili se na njega i pokazali njegovu veličinu.

Br.	redci 1-16		redci 17-29
1	Nabot ima vinograd koji je naslijedio od otaca	Početno stanje	Ahab je osuđen na smrt
2	Zakon o neotuđivanju očevine	Temelj uravnoteženosti	Zakon o talonu
3	Izebela (pismena poruka u Ahabovo ime)	Posrednik neuravnoteženosti	Ilija (usmena poruka u Jahvino ime)
4	Licemjerman post i pokajnički propis	Temelj nove uravnoteženosti	Iskreni post i pokajnički propis
5	Nabot gubi vinograd i svoj život	Završno stanje uravnoteženosti	Ahab pomilovan živi; određena je smrt njegovim sinovima

Tablica 1 (Walsh, 1992, 202-203)

Uz pomoć ovog pregleda čitatelj može zapaziti nove elemente i vidjeti događaje iz drukčije perspektive.

Prvo, čitanje teksta nudi više podataka o Nabotu te ga stavlja u središte prvoga dijela. U prvome dijelu on postaje središnji lik u svim aktivnostima oko njega. Drugim riječima, on je glavni glumac. Nabotovo se ime spominje češće od Ahabova ili Izabelina zajedno (sedamnaest puta). Ovo svjedoči o važnosti Nabota u zapisu ove priče. *Drugo*, Ahab dobiva na važnosti u drugom dijelu priče, i može se povući paralela između Ahaba i Nabota. Ahab prelazi iz smrti u život, a Nabot iz života u smrt. Sada Ahab postaje važan i izlazi pred publiku. Na početku se čini kako je nedužan, a da je Izebela zla koja obavlja sav prljavi posao, no ovo ga stajalište pokazuje kao onoga koji ima kontrolu i istaknutiji je od onoga što čitatelj može pomisliti. Kraljičini postupci oko pribavljanja podrške Ahabu, poduprti kraljevom šutnjom i pasivnošću, svjedoče o činjenici da je Ahab imao kontrolu. Nadalje, nakon izvršenja zločina, Ahab je optužen za umorstvo: "Ovako veli Jahve: Umorio si, oteo si!" (r. 19). Da li je moguće da je sam kralj podržavao ženinu ideju o oduzimanju vinograda? Čini se da postoji psihološka igra koju on

igra. *Treće*, ovim se pregledom ističe uloga društvenih i vjerskih sustava: “zakon tradicije” (br. 2 i 3 u tablici broj 1) i “zakon kralja”. Značenje zemlje i vjerskih obreda kao što je post i javno okupljanje ističu se nasuprot Ahabovu sustavu. Čini mi se da je sukob sustava (onaj iz Ponovljenog zakona nasuprot Ahabovu) glavni problem koji se odvija tijekom priče. Još jedan značajan element priče je predstavljanje Ilijinih i Izebelinih riječi koje su paralelne, ali suprotstavljene (Walsh, 1992, 204).

Odlomak o kojemu raspravljamo nudi nam jasno određeni problem koji je doveo do sukoba između kralja i Nabota. Priča uglavnom rasvjetljava obje uključene strane i sam problem koji neće biti tako očigledno prikazan drukčijom analizom.

Humanistička obrazovna analiza⁵

U ovome ću dijelu razmotriti tekst kao izdvojeni materijal bez uzimanja u obzir biblijske kanonske upletenosti, već samo sociološko-političke, kao što je to učinio Shoffren (Shoffren, 1999, 7). Ovo je štivo još jedan komadić slagalice. Već sam dokazao da postoji urota i problem unutar nje. Sada ću pokušati definirati problem i reći nekoliko riječi o njegovoj naravi.

Priča o sukobu u sebi sadrži i snažan pojam o tlačenju. Koncept tlačitelja i potlačenog jasno je ocrtan zajedno s pojmom o lažnom svjedočenju (Matthews, 2001, 96), te zavisti prema onome što brat posjeduje i što mu pripada. Ovdje je moćnik koji čezne za posjedom slaboga, koji u ispunjavanju svoje želje kvari društvo. House (1995, 232) također smatra ovu priču moćnikovim tlačenjem. Ja također ne mogu ne primijetiti zlorabu moći (Rice, 1991, 175), što Nelson produbljuje još više rekavši da “moć kvari” (Nelson, 1973, 138). Ovdje imamo kralja koji silno želi očinsko nasljeđe jednoga od svojih podanika, i čini sve što je potrebno da bi ga dobio. Narav problema je u eksploataciji slaboga i korumpiranost društva. To su bitni razlozi zbog kojih se ova razmjena može nazvati nelegitimnom ili zlom. No ima još nešto. To će dovesti do pitanja o zemlji i socijalnoj strukturi društva u kojoj se događaj zbio, o čemu ću raspravljati u odjeljku “*Vjerske implikacije*”.

5 Naslov dolazi od Marca Shoffrena koji je u jednom svom članku pisao o edukacijskim implikacijama 1 Kraljeve 21. Vidi Shoffren, Marc. “Educational Approaches to Naboth’s Vineyard (1 Kings 21).” *Journal of Progressive Judaism* no. 13 (November 1, 1999): 7-18. *ATLA Religion Database with ATLASerials, EBSCOhost* (posjet ožujak 4. 2004).

Stilistička analiza⁶ teksta

Odlučio sam fokusirati se na Walshov rad u *Berit Olam*, zbog toga što nudi uobičajeno tumačenje i uobičajenu podjelu teksta. Walsh dijeli tekst na dva glavna dijela: "Ahab dobiva Nabotov vinograd: 21,1-16" (1996, 316-28), i "Proročka osuda" (1996, 328-41). Istu podjelu daje Walter Brueggemann u svojoj knjizi *A Social Reading of the Old Testament* (1994) te u *Smyth and Smyth and Helwys Bible Commentary* (2000), kao i značajan broj drugih komentara kao što su *The American Commentary* (House, 1995), *Abingdon Old Testament Commentary* (Hens-Piazza, 2006) i *Interpretation Commentary* (Nelson 1973). Također znam da postoje drugi znanstvenici koji su koristili drukčiju podjelu teksta, kao što je *The Bible Knowledge Commentary* (Walyoord i Zuck, 1985), *Tyndale Old Testament Commentary* (Wiseman, 1993), *Commentary of the Whole Bible* (Jamieson et al, 1961), Terence E. Fretheim i drugi. Napomenuo sam da ova posljednja skupina znanstvenika nije načinila stilističku analizu teksta, već drugačiji znanstveni rad, a oni smatraju da je potrebno načiniti drukčiju podjelu. Za ovu studiju, pokušao sam držati se stručnjaka stilističke analize; dakle koristio sam djela prve skupine znanstvenika.

1 Kraljeva 21 je podijeljena na dva dijela sa sljedećim stilističkim oblicima. Prvi dio, Ahab dobiva Nabotov vinograd: 21,1-16, sastoji se od šest simetrički poredanih scena (Walsh, 1996, 316):

- A. Ahab pokušava kupiti Nabotov vinograd (21,1-4a)
- B. Ahab i Izebela u Ahabovim odajama (21,4b-7)
- C. Izebelino pismo razrađuje detalje zavjere (21,8-10)
- C'. Izebelina zavjera uspijeva
- B'. Ahab i Izebela u Ahabovim odajama (21,15)
- A'. Ahab prisvaja Nabotov vinograd (21,16) (Walsh, 1996, 316-317).

Ovo pokazuje jasnu sliku iskorištavanja i nepravde, te obuhvaća i korupciju koja je prožimala sve slojeve društva. Kralj nije osamljen u svojim eksploatacijskim postupcima, već je uključeno čitavo društvo.

Drugi dio teksta ima istu podjelu i istu shemu kao i prethodna.

- A. Gospodnje riječi Iliji (21,17-19)
- B. Ilijine riječi Ahabu (21,22)
- C. Kazna Izebelinoj i Ahabovoj kući (21,23-24)

6 Naziv ovoga naslova preuzet je iz spomenute Walshove studije, a pregled je preuzet iz komentara istoga autora: Jerome T. Walsh, *Berit Olam, 1 Kings*, ur. David W. Cotter, (Minnesota: The Liturgical Press, 1996).

C'. Izebelino i Ahabovo zlo (21,25-26)

B'. Ahabova reakcija na Ilijine riječi (21,27)

A'. Gospodnje riječi Iliji (21,28-29) (Walsh, 1996, 328).

Stilistička analiza otkriva značajne veze između dva dijela poglavlja. Ova podjela daje izvrstan uvid s obzirom na glavne likove i njihove uloge u priči. Slijedi nekoliko zapažanja.

“*Prvo*, u oba dijela stavljen je snažan naglasak na Izebelu” (Walsh, 1996, 328). Ona je glavni pokretač, začetnik urote, i daje naredbu da se urota izvrši. Drugim riječima, ona upravlja svime. Ovaj dio jasno pokazuje i rasvjetljuje kraljičine postupke, ali ne opravdava kralja ni njegovo sudjelovanje. “*Drugo*, oba dijela proširuju krug ljudi koji su upleteni u zločin protiv Nabota...” (Walsh, 1992, 201). Tekst otkriva uključenost gradskih glavara, a možda i čitavog društva, kao i Ahabove kuće. Element osude Ahabove kuće je bitan element i predstavlja dodatnu naznaku da Izebela nije bila dirigent kobne zavjere. “*Treće*, oba dijela udaljavaju čitatelja od akcije” (Walsh, 1992, 201). Do ovog učinka dolazi zbog toga što Izebelino pismo otkriva što će se dogoditi Nabotu. Ono što održava pažnju čitatelja, zbog prijevremenog otkrivanja urote u pismu, nije znatiželja za otkrivanjem ishoda priče, već, vjerujem, znatiželja da se otkrije hoće li društvo provesti Izebelin plan.

“*Četvrto*, oba dijela koriste udaljenost koja ima svrhu predstaviti ideju o presudi.” Ideja o riječi “nevaljali” kojima Izebela naziva svoje podložnike predstavlja njezin sud o njima, kao i prosudbu čitatelja. Za kraljicu i za čitatelja gradske su starješine bili nevaljali. Čini se da su bili degradirano društvo, prepuno korupcije i iskorištavanja. “*I posljednje*, ... oba dijela koriste zamučivanje razlike između likova i pripovjedača kako bi se dobio poseban učinak” (Walsh, 1992, 201). Čini se da je teško razlikovati tko se ruga Izebelinim pomoćnicima. Je li to sama kraljica, pripovjedač, ili oboje?

Vjerujem kako nije važno tko se ruga društvu, već je važno to da je društvo ismijavano, a njegova relevantnost kod izvršenja umorstva povišena. Sada više ne možemo govoriti o osobnoj osveti između kralja i Nabota, već o propadanju društva, čiji su eksploatacijski i koruptivni postupci protiv Nabota bili zločin ne samo protiv Nabota, već i protiv njih samih i protiv Boga. Zločin protiv njih samih je to što su se doveli u položaj donošenja te odluke i, nažalost, dopustili ponovno kretanje kruga eksploatiranja i korupcije u društvu. Također su poduzeli ubojstvo protiv Boga, kao što sam u nastavku ustvrdio.

Vjerska upletenost

Kao što je ranije navedeno, Nabotovo odbijanje kraljeve ponude temelji se na vjerskim razlozima. Sintagmatska i “humanističko-obrazovna analiza donekle su

već predstavile vjersku upletenost Nabotova odgovora. Ovaj će dio ponuditi dodatne argumente, pojasniti i procijeniti važnost religije u ovome sporu. *No je li Nabot imao ikakvo pravo odbiti najmoćnijeg čovjeka u zemlji?*

Brueggemann (2000, 275) i Nelson (1973, 139) pristaju uz Nabota i tvrde da kralj nije imao pravo dati takvu ponudu, ali zašto ne?

Pitanje zemlje za Izraelca je pitanje identiteta. To se duguje činjenici da su zemlja i njezini posjednici neodvojivi, što je povezano s plemenskom pripadnošću (Brueggemann, 2000, 258). Fritz ide još dalje tvrdeći da je zemlja baština od YHWH (Gospodina), te da je čak ni vlasnik ne može ponuditi na prodaju. Ova je misao jasno istaknuta u Ponovljenom zakonu (Fritz, 2003, 211). Hens-Piazza (2006, 206) pak ide još dalje tvrdeći da "Ahabov zahtjev traži od Nabota daleko više od običnog komada zemlje. On traži da Nabot *prekriši svoje očinske vjerske obveze* (naglasak dodan)". Važno je zapaziti da čak i u krajnjim slučajevima, gdje zemlja biva oduzeta vlasniku,⁷ to nije bilo zauvijek, već se morala vratiti vlasniku u jubilarnoj godini (Fretheim, 1999, 118). Nadalje, prodavanje zemlje značilo je kršenje Gospodnjeg zakona koji je štiti društvo od njegovih početaka. To je bila strogo vjerska stvar. Takvi su postupci često vodili do velikih sociopolitičkih problema, a radi ograničenosti spomenut ću samo problem ropstva. Budući da su identitet i mogućnost opstanka te dobrobit pojedinca i društva ovisili o zemlji, razmjena bi dovela do toga da pojedinac ili društvo postanu robovi *novog* vlasnika zemlje. Shoffren (1999, 11) tvrdi da:

"za Nabota zemlja predstavlja Bogom dani savez, a neki komentatori čak kažu da je Nabotova obitelj mogla biti zakopana na toj zemlji. Sasvim je jasno da bi odricanjem od obiteljskog posjedovanja zemlje Nabot učinio svoje nasljednike ovisnima o kralju, bez zakonskih prava i bez položaja."

Fritz (2003, 211) se slaže s Shoffrenom ističući pitanje ropstva opetovanim nazivanjem Nabota "slobodnim čovjekom", što je slučaj da se po prvi puta koristi "slobodnjak" (Gray, 1970, 440). Čini mi se kako je vjerojatno da uporaba ovoga naziva naznačuje problem ropstva.

Kraljevski dvor, posebice Izebela, nije smatrao razmjenu ili oduzimanje zemlje problemom, jer je ona djelovala prema drukčijem sustavu o zemlji. Brueggemann (2000, 257) tvrdi da Izabela nije bila Izraelka i zemlju je smatrala robom na koju je kralj imao posebnu povlasticu. Ona je kralja smatrala posjednikom zemlje i upraviteljem kraljevstva. Ona je Nabotov odgovor smatrala izgovorom i uvredom, a Ahabove pregovore i postupke neprihvatljivima, jer je vjerovala da

7 Znanstvenici navode da je rijetko dolazilo do razmjene zemlje i to je bilo pod strogom kontrolom. Znanstvenici se ne slažu oko sustava ili regulacije na koju se pozivao s obzirom na razmjenu zemlje. Za više o ovome, vidi Richard D. Nelson, *Interpretation, A Bible Commentary for Preaching and Teaching, First and Second Kings*, (Atlanta: John Knox Press, 1973), str. 140-1.

kralj, poput njezina oca, koji je bio kralj Sidona, ima apsolutne povlastice na zemlji. Ranije sam ustvrdio da je kralj uvidio Izebelino stajalište o zemlji i uskladio svoje postupke prema njemu.

Drugi značajan element je taj što je Izabela iskoristila vjerski obred kako bi optužila slobodnog pobožnog čovjeka. Kao što je navedeno, ona je naredila post i ishodila Nabotovo optuživanje na temelju vjerskog zakona (r. 8). Ona je shvaćala važnost religije i odlučila ju upotrijebiti kako bi ju uništila. Nakon Nabotove smrti, sociopolitički sustav, kao što Brueggemann⁸ i Fritz (2003, 211) izjavljuju, nije imao moć, već je bio samo oružje u rukama kralja u provođenju kraljevske volje.

Neminovno je zaključiti da je oduzimanjem zemlje Ahab pokušao promijeniti vjerski i društveni položaj Nabota. Ahab je pokušao uništiti zakon koji je postavio Bog kako bi upravljao društvom i zamijenio ga svojim vlastitim zakonom iskorištavanja i korupcije. Implikacije ovih postupaka su daleko veće od same priče o Nabotu.

Ne samo Nabotov vinograd

Izraelski je narod bio obvezan slijediti Boga i njegove suradnike na dobrobit grada, naroda, svijeta. Brueggemann, u knjizi *The Theology of Old Testament*, piše o Bogom uspostavljenom sustavu po kojemu je društveni sustav bio oformljen i rukovođen. Stari zavjet stavlja poseban naglasak na ekonomiju i iskorištavanje nejakih. Izraelci su bili obvezni činiti pravdu, štititi siromašna i tuđinca te obznajivati Božje ime među narodima. Zapovijed je, prema Ponovljenom zakonu, bila dana Izraelu kao narodu (Brueggemann, 1997, 224-228).

Postaje sve jasnije da ova priča ne govori samo o Nabotu. Dublje istraživanje teksta još više rasvjetljuje taj argument. U 8. retku kraljica šalje pismo glavarima i gradskim vođama s uputama. Oni ne oklijevaju, već ih provode do najmanjeg detalja. John Gray, komentirajući ove retke, tvrdi: "Možda ovo naznačuje da su navedene osobe već odavna navikle slijediti vodstvo Ahabove obitelji" (1970, 440). Čini se da postoji uobičajeni put činjenja zla u tom društvu.

U 12. i 13. retku postoji još jedan društveni sastanak koji Brodie (1983, 421) naziva "pučki sud", a koji je zapravo naloženi post. Rice (1991, 177) tvrdi da je svrha ovoga posta bila okupljanje zajednice na pokajanje, raspoznavanje što nije ugodno Bogu i molitva za oprost.

Izebelina je zasluga što je uključila društvo i što pitanje vinograda nije pretvo-

8 Brueggemann (1994, 239) tvrdi da je Ahab znao za taj sustav i upravo je taj sustav spriječio Nabota da se odrekne svoga vinograda.

mila u osobno pitanje, jer je mogla pogubiti Nabota uz pomoć kraljevske vojske. Čini mi se da je Izebela htjela da ovaj skup ne izazove veliku pozornost. Uključila je “nevaljalo” društvo koje nije moglo ništa učiniti i koje nije imalo moral, i povjerala im da okupe ljude, osmisle sastanak, osude Nabota i pogube ga. Zajednica je djelovala kao legislativa, sudska i izvršna vlast u ovom velikom zlodjelu. Kao što sam spomenuo ranije, isprva se čini da je sve išlo po planu te da je misija izvršena, no tu nije bio kraj. Sada je vrijeme postaviti pitanje: *Tko je ubio Nabota?* Shoffren se bavi istim pitanjem u svom članku:

“Pitanje je, dakle, tko je zapravo kriv za Nabotovu smrt. Oni koji su ga kamentovali na smrt, oni koji su svjesno svjedočili protiv njega, starješine koje su “podvalile” Nabotu, Izebela koja je potaknula smrt, ili Ahab, koji je, znajući ili ne, uzrok ubojstva i u čije je ime provedeno djelo. Kao i prakse štovanja idola protiv kojih se Ilija borio drugdje u Kraljevima, ovo je još jedan slučaj zajedničke krivnje kroz sudjelovanje i slabost” (Shoffren, 1999, 9).

Uzimajući u obzir društvenu narav događaja i veliku odgovornost koju je društvo imalo u počinjenju ovoga zlodjela, zaključujem da ovo nije priča *samo* o Nabotu i njegovu vinogradu. Nabotovom smrću obesnažen je zakon koji je Bog uspostavio. Nabotovom smrću, nestala je pravda. Nabotovom smrću, nestao je vjerski sustav, i Nabotovom smrću novi je društveni sustav zavladao društvom. To je bio sustav nasilja, iskorištavanja, tlačenja i zla. Nabotovom smrću, zamrla je Božja djelatna ruka. Nabotovom smrću, umrlo je i društvo.

Ovo je razlog zbog kojega je Bog poslao Iliju da obnovi Božju vladavinu, njegov zakon i pravdu u kraljevstvu. Izraelska zemlja nije smjela postati kao susjedni narodi. Upravo zato ova priča govori više negoli *samo* o Nabotovu vinogradu.

Zaključak

Smješteni u svojoj udobnoj fotelji u dvadeset i prvom stoljeću, stječemo dojam i kažemo sebi: *Gotovo je. No je li gotovo? Je li uistinu već gotovo?* Tragična nepravda nije prestala s Nabotom, niti s njegovim gradom, niti kraljem, već,

“događala se, naravno, tijekom godina i stoljeća širenja ljudskoga roda, možda čak u prethodnim mjesecima ili danima; i zacijelo se nastavila događati, u svojoj biti, nemilice i uvijek prosljeđena pokoljem ljudi u naše vrijeme i desetljeće, i tko zna, čak u dan ili trenutak” (Napier, 1976, 4).

Događa se čak i danas da bespomoćni ljudi ustanu za ono što je pravo i plate svojim životima. Događa se čak i onima koji se, shvaćajući svoje očajno stanje, usude reći nešto. Događa se onima koji ne mogu opstati u pokvarenom sustavu, pomiriti se s plaćanjem usluga i iskorištavanjem slabih. Pouka o Nabotovu vinogradu nije osobna stvar, niti je za ograničenu zajednicu, već je globalna (Napier, 1976,

6). "Poput izjave staroga britanskog kraljevstva i mi možemo reći da sunce nikada ne staje na poljima i zemljama, na kraljevstvima i vlastima, na muškarcima i ženama i djeci, na mnoštvu Nabota..." (Napier, 1976, 6). Priča nije gotova, pisana je iznova i iznova. No... što činite vi? Što čini vaše društvo? Počinje li prihvaćati bogaćenje podmićivanjem vlasti te tako iskorištavati i kvariti samo sebe? Je li vaše društvo "nevaljalo"?

Zaključujem s riječima Napiera:

Kome smo mi, ljudi koji se izjašnjavamo vjericima ..., uglavnom slični, Iliji ili Ahabu? ... Čiji je oltar utjecajniji među nama: Gospodina ili Baala, Boga ili mamona, Krista ili imanja? ... Nije li istina da smo kao ljudi tijekom čitave povijesti opetovano i sve do sada ubijali tjelesno, ali i duhovno i psihički, kako bismo se domogli posjeda? ... Nije li istina da smo se mi ljudi iz Crkve uvelike i uglavnom slagali s nepravdama, ako ne uvijek svojim glasom, onda šutke? ... Možemo li izmijeniti presudu da ćemo i mi umrijeti u svojoj vlastitoj krvi na mjestu gdje smo i zbog razloga zbog kojega smo prolili nedužnu krv i domogli se brižno čuvane ljudske baštine mnoštva, nebrojenih, neopjevanih, nemoćnih i obespravljenih "Nabota" – crvenih, crnih, smeđih, žutih i bijelih?

Možemo li oživjeti i podići Ilije između nas: Može li Crkva, i mi koji je činimo, biti prorok i svećenik kralju, narodu i svijetu?" (Napier, 1976, 10-11).

Literatura

- Brodie, Thomas L. (1983). "The accusing and Stoning of Naboth (1 Kgs 21:8-13) as one component of the Stephen text (Acts 6:9-14, Acts 7:58a)." *Catholic Biblical Quarterly* 45, no. 3 (July 1, 1983): 417-432. *ATLA Religion Database with ATLASerials*, EBSCOhost (posjet 4. ožujka 2011).
- Brueggemann, Walter (1994). *A Social Reading of the Old Testament*, Minneapolis, Fortress Press.
- Brueggemann, Walter (1997). *Theology of the Old Testament*, Minneapolis, Fortress Press.
- Brueggemann, Walter (2000). *Smyth and Helwys Bible Commentary, 1 and 2 Kings*. Georgia, Smyth and Helwys Publishing Inc.
- Fretheim, Terence E. (1999). *First and Second Kings*. Louisville, Westminster John Knox Press.
- Gray, John (1970). *1 and 2 Kings, A Commentary*. 2nd ed., Bloomsbury, SCM Press LTD.
- Hens-Piazza, Gina (2006). *Abingdon Old Testament Commentary*. Nashville, Abingdon Press.
- House, Paul R. (1995). *The New American Commentary: vol 8, 1 Kings*. Nashvi-

lle, Broadman and Holman Publishers.

Jamieson, Robert, A. R. Fausset i David Brown (1961). *Commentary Practical and Explanatory of the Whole Bible*. Grand Rapids, Zondervan.

Jones, G. H. (1984). *The New Century Bible Commentary, 1 and 2 Kings*, v. 2. Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans Publishing Press.

Mecduff, J. R. (1956). *Elijah, The Prophet of Fire*. Grand Rapids, Baker Books House.

Montgomery, James A. (1951). *A critical and Exegetical Commentary on the Books of Kings*. ur. Henry Snyder Gehman, New York, Charles Scribners Sons.

Napier, Davie (1976). "Inheritance and the problem of adjacency: an essay on 1 King 21." *Interpretation* 30, no. 1 (January 1, 1976): 3-11. *ATLA Religion Database with ATLASerials*, EBSCOhost (posjet 4. ožujka 2011).

Nelson, Richard D. (1973). *Interpretation, A Bible Commentary for Preaching and Teaching, First and Second Kings*. Atlanta, John Knox Press.

Rice, Gene (1991). *Nations Under God, A Commentary on the Book of Kings*. Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans Publishing Press.

Shoffren, Marc (1999). "Educational Approaches to Naboth's Vineyard (1 Kings 21)." *Journal of Progressive Judaism* no. 13 (November 1, 1999): 7-18. *ATLA Religion Database with ATLASerials*, EBSCOhost (posjet 4. ožujka 2011).

Storkey, Alan (2005). *Jesus and Politics. Confronting the Powers* Grand Rapids, Baker Academic.

Victor H. Matthews (2001). *Social World of the Hebrew Prophets*. MA, Hendrickson Publishing Inc.

Walsh, Jerome T. (1992). "Methods and meanings: multiple studies of 1 Kings 21." *Journal of Biblical Literature* 111, no. 2 (June 1, 1992): 193-211. *ATLA Religion Database with ATLASerials*, EBSCOhost (posjet 4. ožujka 2011).

Walsh, Jerome T. (1996). *Berit Olam, 1 Kings*. ur. David W. Cotter, Minnesota, The Liturgical Press.

Walvoord John F. i Roy B. Zuck (1985). *The Bible Knowledge Commentary*. Ontario, Victor Books.

Wiseman, Donald J. (1993). *1 and 2 Kings, An Introduction and Commentary*. Leicester, Inter-Varsity Press.

Wright, N. T. (1992). *The New Testament and the People of God*. Minneapolis, Augsburg Press.

Prevela Ljubinka Jambreč

Ksenafu Akulli

**More than Just Naboth's Vineyard:
Reflections on the Implications of the Community
on Exploitation and Corruption in the Context of I Kings 21**

Abstract

There is an old saying that "A fish rots from the head." It means that when a society starts degrading, it must be the fault of the leadership or the government.

The thesis of this paper is that this is not the case today, nor has it ever been. It is the community, the body of the fish, that must get the blame and take responsibility for its actions. This paper reflects largely on the effect the community has when partnering with the leadership to exploit and corrupt itself. The paper also offers a fresh reading of a well known passage, that of Naboth's Vineyard in 1 Kings 21. Through a number of analyses, the paper discovers the problem that faced Naboth's society, the nature of the problem which is that of exploitation and corruption, and extends the blame not only to the leadership, but to the community who voluntarily follows royal instructions to commit a major crime against Naboth, itself, and God. The paper concludes with the problem being resolved by human and divine intervention, and with a call for solidarity against such shameful actions that have paralyzed our communities, societies, countries, and world.